

Biuletyn Roku Czochralskiego

Biuletyn Społecznego Komitetu Roku Czochralskiego

Wrocław

14 marca 2015 r.

rok IV, numer **11/116**

Wydarzenia związane z Janem Czochralskim

- ▶ 31 stycznia 2014 r. – uchwała Rady Miejskiej w Janowcu Wielkopolskim o ustanowieniu pomnika przyrody "Jan Czochralski" w parku w Obiecanowie [patrz notatka niżej!]

Zapowiedzi

- ♥ 16 marca – Święto Patrona w Gimnazjum nr 3 w Oleśnicy k. Wrocławia; godz. 11
- ♥ 1 maja – emisja filmu *Powrót chemika* – TVP Historia, godz. 23:27
- ♥ 13 maja – *Polska myśl techniczna w II Wojnie Światowej. W 70. rocznicę zakończenia działań wojennych w Europie* [konferencja] – Warszawa [będzie referat o Janie Czochralskim]

Informacje prasowe i internetowe

- ◆ 27 lutego 2014 r. – Sylwia Wysocka – *Ustanowiono nowe pomniki przyrody* – Pałuki, nr 1148 (7/2014) oraz: <http://palukitv.pl/teksty/przestrzen-lokalna/inne/21885-ustanowiono-nowe-pomniki-przyrody.html>
- ◆ 8 stycznia 2015 r. – Sylwia Wysocka – *Koncepcja i remont dworca w zawieszeniu* – Pałuki, nr 1193 (52/2014) oraz: <http://palukitv.pl/teksty/przestrzen-lokalna/inne/24616-koncepcja-i-remont-dworca-w-zawieszeniu.html> [o problemach Muzeum Jana Czochralskiego w Kcyni]
- ◆ marzec – Grzegorz Górny – *Muzeum to opowieść, a nie encyklopedia* – Fronda, nr 2/2015, str. 30-35 [rozmowa z Barbarą i Jarosławem Kłaputami m.in. o muzeum Polaków, którzy wnieśli swój wkład w historię świata]
- ◆ 5 marca – Robert Nowicki – *Prof. Jan Czochralski patronem szkoły w Gdańsku* – Pałuki [Tygodnik Regionalny], nr 9/2015, str. 13.

Odkrycia

Zagadka rozkazu rozwiązana

W marcu 2007 r. w zbiorach Centralnego Archiwum Wojskowego w Warszawie-Rembertowie odnalezione zostały dokumenty dotyczące zamówień na aparaturę i odczynniki dla Instytutu Metalurgii i Metaloznawstwa formalnie działającego w strukturze Politechniki

Warszawskiej i kierowanego przez prof. Jana Czochralskiego. Ponad 80 zamówień z lat 1934-1937 pozwala na poznanie wyposażenia Instytutu i prac, jakie w nim prowadzono. Ciekawa jest forma tych zamówień. Wiadomo było, że prof. Czochralski współpracował z wojskiem. Nie było jednak jasne, dlaczego zamówienia na wyposażenie Instytutu (aparatura, odczynniki chemiczne, części zamienne) składało wojsko.

Pisma (patrz niżej) wysyłał bowiem Instytut Badań Materiałów Uzbrojenia (od 1935 r. - Instytut Techniczny Uzbrojenia) do II. Wiceministra Spraw Wojskowych, Szefa Administracji Armji, Biura Ogólno-Administracyjnego (później do Szefa Biura Przemysłu Wojennego). Treść pism podpisywanych zwykle przez inż. Kunerta jest jednakowa:

Zgodnie z Dz. Rozk. Nr 15/33 proszę o zezwolenie na zakup zagranicą dla Instytutu Metalurgji i Metaloznawstwa PW w firmie..... [tu nazwa firmy i informacja co ma być kupione]

Koszt zakupu wyniesie około

Umotywowanie: niezbędne dla Instytutu do celów badawczo-naukowych

INSTYTUT TECHNICZNY UZBROJENIA			
Nr.	078/mat 95		
Tel.			
Warszawa, dn.	6 listopada	1937	r.
Ul. Ludna 13-15		Szef Biura Przemysłu Wojennego Ministerstwa Spraw Wojskowych	
W sprawie: pozwolenia na zakup towarów zagranicą.		w m i e j s c u.	
Zgodnie z Dz. Rozk. Nr. 15/35 proszę o pozwolenie na zakup dla Instytutu Metalurgji i Metaloznawstwa następujących przedmiotów:			
l.p.	Firma	Przedmiot.	Ogólna cena marek niemieckich
1.	Dr. Carl Leiss, Berlin	Zespół pomocniczych aparatów rentgenowskich.	7.535.84
2.	Steeg & Reuter, Bad Homburg	Zespół przyrządów fizycznych	347.50
3.	R. Fuess, Berlin-Steglitz	Mikroskop do badania materiałów, Zespół aparatów do szybkich oznaczeń spektrograficznych oraz zespół przyrządów do analizy spektrochemicznej.	6.166.-
4.	Schering-Kahlbaum, Berlin	Komplet chemikalii i metali	1.915.45

Najstarszy dokument z **12 grudnia 1934** r. (pismo Nr 078/160/Met; sygn. sprawy: 0780/Zuzbr/2779/PW); 15 stycznia 1935 r. Ministerstwo Przemysłu i Handlu wyraziło zgodę na zakup. Ostatnie zamówienia są z grudnia 1937 r.

Wydawało się, że rozwiązanie zagadki tkwi w rozkazy opublikowanym w Dzienniku Rozkazów nr 15/33 (od 1935 r. zmieniono przywoływany numer na "15/35"). Niestety, nie udało się znaleźć takich rozkazów nawet wśród rozkazów tajnych. I tak to przedstawiłem w książce "Powrót. Rzecz o Janie Czochralskim" wydanej latem 2012 r. (strona 99).

Dopiero po dalszych trzech latach sprawa została częściowo rozwiązana. W ubiegłym tygodniu mgr Jerzy Kunikowski z Ośrodka Informacji Naukowej Centralnej Biblioteki Wojskowej odnalazł potrzebne dokumenty, za co serdecznie dziękujemy! Wynika z nich, że zasady, których należało ściśle przestrzegać przy zawieraniu umów na dostawy rządowe,

podano w Dzienniku Rozkazów nr 11, poz. 105 z roku 1927. W punkcie 17. wymieniono instytucje zwolnione z opiniowania zakupów przez Ministerstwo Skarbu. W czerwcu 1928 r. przyznano kierownikom kilku dalszych instytutów określone uprawnienia budżetowe (do wysokości 30 tys. dolarów amerykańskich), *wyłącznie na zakup sprzętu laboratoryjnego oraz materiałów do badań naukowo-technicznych*. Wśród tych instytutów znalazł się Instytut Badań Materiałów Uzbrojenia. Wydaje się, że to właśnie na ten przepis powoływano się przy zakupach dla Instytutu Metalurgii i Metaloznawstwa - jest to Dziennik Rozkazów nr 15, poz. 189 z 1928 r. (strona 143). Numer podany w zamówieniach zgadza się (15) ale rok został błędnie podany jako 1933 i 1935. Kolejny przepis "pasujący" do zamówień dla Instytutu prof. Czochralskiego pochodzi z Dziennika Rozkazów nr 2, poz. 32 z 1933 r. (strona 25). Zakaz zakupów zagranicznych wprowadzony od 1 marca 1933 r. w wyjątkowych wypadkach mógł być uchylony, a zgodę wydawał tylko II wiceminister. Stosowną prośbę należało przedstawić do Biura Ogólno-Administracyjnego (Wydz. Przemysłu Wojennego) Ministerstwa Spraw Wojskowych. Dodatkowe wyjaśnienia zawiera Dz. R. nr 7, poz. 103 z 1933 r. (strona 120).

Zadziwiająca formuła zamówień realizowanych dla Instytutu prof. Czochralskiego jest więc uzasadniona i wyjaśniona.

Brakuje tylko dokumentu, na podstawie którego zamówienia dla Instytutu realizowało wojsko. Musiała być przecież jakaś umowa o współpracy! Może uda się ją odnaleźć?

P. Tom.

* * * * *

Niezwykły pomnik Jana Czochralskiego

Właśnie dowiedzieliśmy się o niecodziennym wydarzeniu związanym z Rokiem Jana Czochralskiego. W małej miejscowości Obiecanowo (około 90 mieszkańców), w gminie Janowiec Wielkopolski, powiat zniński, znajduje się w tamtejszym parku dworskim pomnik przyrody noszący imię... Jana Czochralskiego! Z inicjatywy konserwatora zabytków z Torunia (to wiele wyjaśnia!), mgr. Michała Oleksego, Rada Miejska w Janowcu Wlkp. podjęła **31 stycznia 2014 r.** uchwałę nr XXIX/253/2014 w sprawie ustanowienia pomników przyrody (www.prawomiejskowe.pl/institution/17025/legalact/144167/17025/pdfpreview). W punkcie c) paragrafu 1.1. podano, że pomnikiem przyrody ustanawia się:

*drzewo z gatunku **Kasztanowiec biały** (*Aesculus hippocastanum L.*) - nazwa **Jan Czochralski**- o współrzędnych geograficznych E: 17°32.189' N: 52°48.853', o obwodzie pnia 250 cm, w wieku około 100 lat, rosnące przy wjeździe do parku gminnego w Obiecanowie, na działce nr 69/25, obręb ewidencyjny Obiecanowo, stanowiącej własność Gminy Janowiec Wielkopolski. Lokalizacja drzewa wskazana została na załączniku graficznym nr 2 do projektu uchwały [patrz niżej].*

Nadzór nad tym pomnikiem przyrody sprawuje Burmistrz Janowca Wielkopolskiego. W uzasadnieniu napisano: *Jan Czochralski Wybitny polski uczony pierwszej połowy XX wieku. Znany metalurg, chemik i metaloznawca opracował szereg nowych metod badawczych i patentów. Znany przede wszystkim z metody wzrostu kryształów nazwanej „metodą Czochralskiego”. Urodził się i zmarł w Kcyni na Pałukach.*

Uchwała ta została ogłoszona w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko-Pomorskiego, poz. 412/2014, w dniu 6 lutego 2014 r. i weszła w życie 14 dni później (www.edzienniki.bydgoszcz.uw.gov.pl/WDU_C/2014/412/akt.pdf).

Zapraszamy do odwiedzenia Obiecanowa!

Paweł Tomaszewski
INTiBS PAN